

13. Kak Putina na Rusi lyubili: O kul'te lichnosti rossiyskogo prezidenta [Putin in Russia liked: On the Personality Cult Russian President]. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://112.ua/statji/kak-putina-na-rusi-lyubili-chernovik-260099.html> – 2015. – 26.09. (Accessed 20 July 2015)

14. Rossiyskiy finansist: V RF pravit «fashistskaya khunta» [The Russian financier: in Russia the right to «fascist junta»]. – [Electronic resource]. – Access mode: www.charter97.org/ru/news/2015/1/12/134931/ – 2015. – 12.01. (Accessed 20 July 2015)

15. Serye zazyvayut korichnevykh [Gray beckoning brown]. – [Electronic resource]. – Access mode: www.novayagazeta.ru/politics/67708.html – 2015. – 19.03. (Accessed 20 July 2015)

16. Rada zaboronyla propahandu ta symvoliku komunistiv i natsystiv [The Council banned the propaganda and symbols of the Communist and Nazi]. – [Electronic resource]. – Access mode: www.unian.ua/politics/1065507-rada-zaboronila-propagandu-ta-simvoliku-komunistiv-i-natsystiv.html – 2015. – 09.04. (Accessed 20 July 2015)

17. Zinovii Partyko: «Obyknovennyy fashizm»: v Ukraini chy v Rosii? [«Ordinary Fascism»: in Ukraine or in Russia?]. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://entime.info/71-obyknovennyy-fashizm-v-ukrayin-chi-v-rosyi.html> – 2015. – 04.02. (Accessed 20 July 2015)

Арабаджи Ю. И., старший преподаватель кафедры социологии, психологии и гуманитарных дисциплин, Криворожский факультет ГВУЗ «Запорожский национальный университет» (Кривой Рог, Украина), E-mail: amati_yuriy@i.ua

Возрождение фашизма на фоне политической ситуации в России и Украине

Аннотация. В статье раскрывается сущность фашизма, его идеология, причины возникновения и актуальность этого явления для России и Украины.

Ключевые слова: Украина, Россия, фашизм, СМИ, пропаганда, политика, война.

Arabadzhi Y., senior lecturer of department of sociology, psychology and social and humanities Zaporizhzhya National University, faculty of ZNU in Kryvyi Rih, (Kryvyi Rih, Ukraine), E-mail: amati_yuriy@i.ua

Revival of fascism against political situation in Russia and Ukraine

Abstract. The article reveals the essence of fascism and its ideology, the causes and the relevance of this phenomenon for Russia and Ukraine. The object of the study is Fascism as an ideology and political practice. The subject of the study are the trends, patterns and threats manifestations of fascism in the political process of modern Russia and Ukraine. Fascism - a kind of political regime and the radical authoritarian, imperialist political ideology, characteristic features of which have a strong cult of personality, nationalism, militarism, totalitarianism, imperialism.

The threat of fascism in Russia has become a reality. The ideologies of Nazism and Fascism in Ukraine condemned by an absolute majority of citizens.

Key words: Ukraine, Russia, fascism, media, propaganda, politics, war.

УДК 323.2:316.4

Березинський В. П.

доцент, доктор політичних наук

професор кафедри філософії

Київського національного університету культури і мистецтв

(Київ, Україна), E-mail: 1-703@i.ua

ТЕМПОРАЛЬНІСТЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАД

Анотація. Розкрито, що темпоральність характеризує політичну самоорганізацію громад як хвилеподібний, ритмічний і нерівномірний процес. Ефективність самоорганізації громад залежить здебільшого від того, якою мірою суб'єкти управління враховують розбіжність амплітуд керованих коливальних режимів. Виділено три основні типи амплітуд хвильових процесів у громадах: оптимальний, занадто малий (застійний) і занадто великий.

Ключові слова: громада, політична самоорганізація, темпоральність, хвиля, зміна, ритм, швидкість, темп, період ритму, амплітуда

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Дослідження самоорганізаційних процесів у громаді набуває особливої актуальності у зв'язку з процесами децентралізації системи державного управління та місцевого самоврядування. Громада є складною саморегульованою системою, яка має багаторівневу організацію. Вона містить у своєму складі підсистеми зі стохастичними взаємодіями елементів та інформаційно-керуючий блок, від якого здійснюється передача інформації до підсистем, і передбачає зворотні зв'язки, що забезпечують відтворюваність системи як цілого. Саморегульовані системи, до яких належить і політична система, включають уявлення про саморегуляцію (гомеостаз), але не зводяться до них. Їхня еволюція пов'язана зі зміною типу саморегуляції, переходом від одного типу гомеостазу до іншого. Ці системи відкриті, вони обмінюються речовиною, енергією й інформацією з навколишнім середовищем. Для них притаманна ієрархія багаторівневої організації елементів, поява в міру розвитку нових рівнів нової диференціації системи на підсистеми. При цьому кожний новий рівень впливає на раніше сформовані рівні, вивозить їх, і система починає функціонувати як нове ціле.

За цих умов питання забезпечення ефективності політичної самоорганізації громад набуває надзвичайно важливого значення і серед малодосліджених аспектів цього питання є темпоральність політичних процесів, що розгортаються в громаді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Самоорганізаційні процеси в громаді стали предметом наукових розвідок у контексті загальної проблематики становлення порядку через хаос, біфуркаційні зміни, необоротність часу, нестійкість як фундаментальну характеристику еволюційних процесів. Ці питання висвітлено у працях І. Пригожина, Г. Ніколіса, І. Стенгерс, А. Баблюянца, а також роботам школи Г. Хакена, які стосуються найрізноманітніших аспектів динаміки самоорганізації в природних, соціальних і когнітивних системах. Проблема застосування синергетичного підходу до вивчення політичних явищ і процесів останнім часом привертає увагу багатьох дослідників. Зокрема, можна виділити праці таких учених, як В. Аршинов, В. Василькова, В. Бевзенко, С. Гомаюнов, К. Делокаров, І. Добронравова, І. Іонов, І. Іщенко, О. Князева, В. Костюк, С. Курдюмов, А. Кравець, С. Кримський, В. Кизима, М. Моїсєєв, А. Назаретян, С. Ставченко, В. Стьопін, О. Третяк, О. Тупиця, Ю. Яковець та ін.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є розгляд суті темпоральності у політиці та її ролі у забезпеченні ефективності політичної самоорганізації громад.

Виклад основного матеріалу дослідження. Самоорганізація громади має складну ієрархічну, багаторівневу структуру її середовища (див.: [2]). Для базового рівня самоорганізації громади елементами її середовища є окремі люди, а факторами, що визначають нелінійність такого середовища, є наявність у людей свідомості, емоцій, інтересів тощо. При цьому слід зважати також на культурно-історичну визначеність цих свідомостей, емоцій та інтересів, оскільки те, що може викликати паніку або збурювання в одному натовпі, залишить байдужим інший.

Для більш високих рівнів самоорганізації громад елементами середовища є родини, племена, партії, держави й інші форми людської самоорганізації. Так, несхожість політичних процесів у західних демократіях і на пострадянських просторах пов'язана з тим, що від бувають ці процеси на різних середовищах. Самоорганізація політичних партій створює елементи того середовища, на якому можлива в принципі бажана політична самоорганізація.

При врахуванні такої ієрархічності середовищ, коли елементи середовища середнього рівня забезпечуються попередньою самоорганізацією на мікрорівні й протікають в умовах, обумовлених станом справ на мегарівні, відкривається принципова можливість розрізняти стани цих різних середовищ (див.: [3]).

Відомі дослідники самоорганізаційних процесів О. М. Князева та С. П. Курдюмов пояснюють, яким чином і чому хаос може бути як творче начало, конструктивний механізм еволюції, як із хаосу власними силами може розвинути нову організацію.

На їхню думку, через хаос пов'язуються різні рівні організації. Часом моменти нестійкості, малі збурювання, флуктуації можуть розростатися в макроструктури. Із цього випливає, що, зокрема, зусилля, дії окремої людини не марні, вони не завжди розчиняються, нівелюються в загальному русі соціуму. В особливих станах нестійкості соціального середовища дії кожної окремої людини можуть впливати на макросоціальні процеси. Звідси «впливає необхідність усвідомлення кожною людиною величезного тягара відповідальності за долю всієї соціальної системи, усього суспільства» [7, с. 5].

Розуміння того, на якій стадії самоорганізації перебуває та чи інша громада, надзвичайно важливе для вироблення стратегії поведінки в ній та, особливо, для визначення напрямку керуючих впливів. А оскільки сприятливим сценарієм самоорганізації прийнято вважати відносно стійке існування структур, що самоорганізуються, для вироблення синергетичної стратегії важливо те, за яких умов можливе стійке існування громад, якщо розглядати їх як самоорганізовані структури.

Зрозуміло, що саморегульовані системи, до яких належить і громада, включають уявлення про саморегуляцію (гомеостаз), але не зводяться до них. Їх еволюція пов'язана зі зміною типу саморегуляції, переходом від одного типу гомеостазу до іншого. Ці системи відкриті, вони обмінюються речовиною, енергією й інформацією з навколишнім середовищем. Їм притаманна ієрархія багаторівневої організації елементів, в міру розвитку нових рівнів з'являється нова диференціація системи на підсистеми. При цьому кожний новий рівень впливає на раніше сформовані рівні, видозмінює їх, і система починає функціонувати як нове ціле.

У залежності від ступеня складності системи її самоорганізацію можна ототожити зі здатністю моделювати середовище й себе в середовищі, виявляти розходження й уточнювати межі. Правила поведінки безперервно корегуються за певними алгоритмами, які також коригуються і т. д. Така ієрархія типова для соціальних систем. Причому ці зміни на різних рівнях можуть відбуватися в однаковому темпі, постійно порушуючи певний баланс тенденцій, мотивів, інтересів учасників системи.

На думку М. Туленкова, самоорганізація є суперечливою у своїх проявах щодо індивідів та їх спільнот, оскільки іманентно включає в себе як організацію, так і дезорганізацію. Самоорганізація соціальної системи пов'язана із виведенням ентропії в оточуюче середовище, тобто з її розпорядкуванням. Отож, за порядок і подальший розвиток одних соціальних систем (організацій) інші «розплачуються» втратою соціального порядку й деградацією. Ціна такого процесу як для зовнішніх сил (тобто відносно системи, що самоорганізується), так і для внутрішніх сил (тобто відносно індивідів, що утворюють систему) може бути надто високою, включаючи появу різних видів соціальної патології, криз чи катастроф [12, с. 28].

Організація та управління відповідно до постулатів класичної управлінської (кібернетичної) парадигми покликані забезпечити соціальний порядок у соціальній системі. Це пояснюється тим, що встановлення певних рамок поведінки і діяльності неминучо «закриває» систему, стримує або призупиняє процеси самоорганізації. Постнеокласична (синергетична) парадигма розглядає людину й соціальні системи з позиції їх відкритості (щодо зовнішнього середовища) і динамічної організованості (завдяки самоорганізації, організації та управління). Такі процеси співвідносяться між собою на багато складніше за класичні уявлення. Передусім ця складність обумовлена тим, що в усіх соціальних процесах бере участь сама людина. Самоорганізація в соціумі відбувається під сильним впливом суб'єктивного чинника – вона включає процеси як організації, так і управління.

У зв'язку з цим М. Туленков розглядає соціальні системи двох типів [12, с. 31-32]. Модель соціальної системи першого типу характеризується граничністю щодо інших систем, жорсткою детермінованістю міжкомпонентних структурних зв'язків, визначеністю відносин лінійного розвитку процесів, а також їх оберненістю.

Організація (система), що склалася, підтримує своє функціонування за допомогою сформованої нею підсистеми управління, предметом регулювання якої стають відхилення (від зафіксованих у структурі параметрів соціального порядку) та дисфункції, що виникають і визначаються як патологія системи і загроза її цілісності. Із позицій класичного підходу в теорії соціального управління ця фаза життєвого циклу функціонування соціальної системи визнається оптимальною, і основним завданням суб'єкта управління (або підсистеми управління) стає збереження соціальної системи (організації).

Модель соціальної системи другого типу, обумовлена діалектикою співвідношення самоорганізації, організації та управління, має зовсім інший вигляд. Метою підсистеми управління тут є підтримка не статичного порядку (який склався в процесі формування і функціонування соціальної системи), а самоорганізації, що виявляється в процесі її становлення й розвитку, тобто підтримка динамічної організованості соціальної системи.

На рівні самоорганізації політичної системи виділяють модель третього типу, пов'язану із зміною типу політичного ладу. Наприклад, зміна однопартійної політичної системи СРСР із авторитарною системою управління суспільством на багатопартійну в нових незалежних державах із формуванням інститутів реалізації принципу громадської згоди.

Механізм самоорганізації суспільної системи – це механізм генерування й введення в систему управлінської інформації, спрямованої на підвищення ступеня організованості, підтримку рівноважного стану всієї системи в умовах тиску навколишнього середовища. Процес розвитку системи обумовлений зміною її динамічних рівноважних станів при переході від одного максимально рівноважного стану до іншого. Кожний стан характеризується структурно (організацією зв'язків) і кількісно (ефективністю).

Щодо громади, то самоорганізація має справу із цілісною людиною і тому правила й норми, що діють у самоорганізаційній структурі, повинні бути такими, щоб їхній регулюючий вплив пронизував всі рівні цієї цілісності – тілесну, соціальну, духовну складові, свідомість і несвідоме. Такі норми засвоюються відразу на всіх рівнях свідомості й несвідомого за посередництвом повної психосоматичної інкорпорованості [1, с. 6061].

Сутність політичної самоорганізації у громаді як відкритій нелінійній системі полягає не в створенні в її межах нових структурних елементів, а в самозбереженні її системної якості як політичного цілого, обумовленої потребою у відновленні рівноваги (оптимального стану) системи, змінами напрямків її еволюції, чергуванням режимів прискорення процесів та їх уповільнення, процесами диференціації та гомогенізації структури системи. По суті, зміст самоорганізаційних процесів у громаді (як і в інших суспільних системах) становить «зміна якостей, притаманних її потенційній структурі» або «актуалізація нових стаціонарних станів цієї структури, що існували раніше лише потенційно» [8, с. 86]. Потенційні стаціонарні стани самоорганізованої системи трансформуються в актуальні стани (в синергетиці це характеризується як «фазовий перехід») завдяки критичності, якою характеризується момент системної самоорганізації. У цей період розвитку системи її керівний параметр перевищує своє граничне значення, внаслідок чого система стрибкоподібно переходить до нового макроскопічного стану. Останній якісно відрізняється від попереднього стану системи і потребує структурної «перебудови» системи. У своєму граничному значенні керівний параметр системи окреслює ту межу, до якої зберігається цілісність самоорганізованої системи.

Руйнування системної цілісності, що відбуваються з певною періодичністю, обумовлені критичними перепадами її керівного параметра. Їх можна розглядати як моменти, притаманні її розвитку, оскільки в їх основі лежить нелінійність і незамкненість як універсальні властивості будьякої самоорганізованої системи.

Одночасно вони формують підґрунття і для становлення якісно нового порядку в системі.

Політична самоорганізація суспільної системи (в т. ч. і громади) здійснюється в декількох напрямках:

- конкурентна боротьба в політичній сфері, зокрема конкуренція між партіями за голоси виборців;
- зміна «правил гри» у політиці;
- зміна суспільнополітичного ладу суспільства у конфліктний чи безконфліктний спосіб в умовах інституціональної кризи, внаслідок чого відбуваються трансформації (остання є обов'язковою умовою самоорганізації). Принциповою відмінністю цього напрямку самоорганізації від попередніх двох є те, що в результаті підвищується загальний коефіцієнт самоорганізації всієї суспільної системи.

На рівні громад внаслідок застосування принципу самоорганізації можуть вирішуватися такі питання:

- знання законів самоорганізації дозволяє втручатися в діяльність систем і певним чином управляти ними;
- процес управління в режимі самоорганізації зводиться до виявлення закономірностей, що відбуваються в системах еволюційних змін, і спрямування їх за заданими траєкторіями.

У забезпеченні ефективності політичної самоорганізації громад велику роль відіграє темпоральність, яка розглядається як здатність політики розгортати свої процеси в часі. Цей часовий вимір політики демонструє особливий тип протяжності існування її інститутів, відносин правлячої та опозиційної еліт, індивідуальних і групових акторів, державних і міжнародних організацій. З одного боку, політичний час якісно відрізняється від фізичного, астрономічного часу. Люди існують у політиці в більш жорсткому, регламентованому режимі життєдіяльності. Крім того, політичний час має здатність раптово закінчуватися. Тобто в кожного суб'єкта існує свій власний строк і ритм життя в політиці. З іншого боку, час у політиці багатогранний. Реальні політичні процеси здійснюються одразу в декількох часових діапазонах: реальний час, історичний час, епохальний час.

Суспільні системи і їхні частини розвиваються хвилеподібно, ритмічно, нерівномірно. Інакше кажучи, розвиток соціуму набуває хвильового характеру. Поняття «хвиля» пов'язано з терміном «зміна». Зміни можуть багаторазово повторюватися. І тоді вони набувають періодичного характеру. Хвиля, що становить собою періодичні коливання й має певні цикли, і є формою нелінійного розвитку. У соціумі хвильові процеси проявляються, наприклад, у зростанні або послабленні довіри народу до політичної влади, у періодичному посиленні й ослабленні ринку й державного регулювання, у централізації й демократизації управління, у підйомах і спадах різних політичних рухів, партій. Хвилеподібно розвиваються економіка, наука, техніка, музика, архітектура тощо (див.: [4; 9; 11]).

Зміст хвильового процесу можна розкрити за допомогою понять «ритм», «швидкість», «темп», «період ритму» й «амплітуда» [6, с. 5657]. Ритм – це чергування певних елементів (енергетичних, психологічних, економічних, політичних), що відбувається з певною частотою й послідовністю. Іноді під ритмом розуміється швидкість протікання процесу. Швидкість характеризує зміни, що відбуваються, у часі, а темп – ступінь швидкості руху, розвитку. Амплітуда показує висоту або розмах коливань, а період ритму – тривалість одного повного коливання. Наприклад, період середньої економічної хвилі становить 10–25 років, а період ритму вікової перебудови психіки людини – 7-8 років. Коли говорять, що системи розвиваються ритмічно, мають на увазі, що системи та її елементи змінюються в часі; ці зміни характеризуються як зростанням певних властивостей, так і їх спадом; якщо зміни відбуваються багаторазово, періодично, то в розвитку системи утворюються ритми, які, наприклад, пов'язані з чергуванням режимів зростання й спаду або з прискоро-

ренням процесів і їх уповільненням.

З'ясування логіки розвитку суспільства й держави як нелінійного хвильового процесу, що має певні ритми, періоди, амплітуду, швидкість і темп, висуває особливі вимоги до самоорганізації громад. Наприклад, у періоди реформ надзвичайно актуальним є питання збалансованості в часі суспільних процесів, що мають неоднакову ритміку розвитку. Відомо, наприклад, що політичні й економічні перетворення, особливо в періоди модернізації, мають різну часову ритміку. Ці процеси за допомогою управлінських впливів повинні бути певним чином гармонізовані. Політичні процеси зазвичай більш динамічні, ніж економічні. У цьому випадку можна або пригальмувати політичні зміни, щоб дати економіці пристосуватися до них, або прискорити економічні процеси.

Ще більш складною є проблема відповідності ритмів політичних перетворень і соціокультурних процесів, наприклад, пов'язаних зі зміною парадигм суспільної свідомості. Так, цілком можлива ситуація, коли політика орієнтована на новизну, зміни, а суспільна свідомість віддає перевагу традиціям, порядку. Така дисгармонія може спричинити виступ проти офіційної політичної влади аж до громадянської війни, бути джерелом соціальної напруженості, розбалансованості й дестабілізації суспільства. Тому самоорганізаційні процеси в громаді як системі нелінійного типу повинні бути спрямовані на досягнення певної гармонії ритмів політичного, економічного й соціокультурного часу.

З погляду ефективності самоорганізаційних процесів важливого значення набуває знання правлячою елітою конкретних «точок» періоду ритму, у яких у цей момент перебувають керовані системи. Наприклад, найменш передбачуваними є піки, або гребені, хвилі. Тут найчастіше виникають нестійкі стани, випадки, несподіванки, які багато в чому визначають подальшу історію розвитку системи. Процеси ж «сходження» до піка ритму або «скочужання» з нього більш передбачувані й керовані.

Ефективність самоорганізації громад залежить також від того, якою мірою суб'єкти управління враховують розбіжність амплітуд керованих коливальних режимів. Тут виділяють три основні типи амплітуд хвильових процесів: оптимальний, занадто малий (застійний) і занадто великий. Можна цілком погодитися із судженням про те, що один із критеріїв оптимальних коливань пов'язаний із «золотою серединою», або «золотим перетином» [5, с. 203]. Це певний середній стан між серединою і граничними значеннями параметрів процесу. Наприклад, у соціології значення «62%» часто називають «мірою соціальної гармонії» або «оптимальною величиною». Скажімо, мірою гармонії можна вважати ступінь задоволеності працею працівників у межах 62%. Теж саме можна сказати й про кількість тих, хто підтримує того чи іншого кандидата на виборах, про рейтинг, який визначає популярність того чи іншого політика. Якщо в системі відбуваються різкі відхилення від оптимального значення, то це свідчить про хворобливі явища в соціальному організмі [6, с. 58].

Оскільки ритміка розвитку суспільних процесів може бути різною – уповільненою, асиметричною, аритмічною, то й суб'єкт управління повинен забезпечувати симетричність і рівномірність динаміки керованих процесів, домагатися, у міру можливості, згладженої амплітуди коливань, яка не мала б різких відхилень від «золотої середини».

Також суспільні системи можуть розвиватися резонансно, швидко й надшвидко. Зазвичай під резонансом розуміють різке зростання амплітуди коливань при наближенні частоти зовнішнього впливу до частоти коливань системи. Явище резонансу виникає тоді, коли параметри управлінського впливу відповідають параметрам системи, що самоорганізується. У цих випадках протікання процесів у керованій системі може значно прискорюватися [6, с. 58].

Ідея резонансу показує, що існує реальна можливість скорочення часу виходу системи на майбутню бажану форму її організації (структуру-атрактор), прискорення розвитку керованої системи. Тут важливо знати, як можна порушити структурні

елементи системи, ініціювати процеси швидких змін до бажаного стану системи (у забезпеченні її гомеостазу). З погляду ідеї резонансу для ефективної самоорганізації громади важлива не стільки величина й сила керуючого впливу, скільки його розподіл, просторова й часова організація, тобто топологія цього впливу. Варто пам'ятати, що «топологічні» управлінські впливи дадуть потрібний ефект лише за умови, що вони не суперечитимуть власним ритмам, пульсаціям і тенденціям самоорганізації керованої системи; в іншому випадку зовнішні зусилля призведуть до незапланованих результатів.

Ідея резонансу дозволяє поновому інтерпретувати проблему ролі суб'єкта управління й, зокрема, конкретної людини в процесі самоорганізації громади, членом якої вона є: незначний вплив здатний відіграти неабияку роль у долі керованої системи, якщо цей зовнішній вплив стає резонансною властивістю керованої системи. У зв'язку з обґрунтуванням можливості втручання людини в хід розвитку системи, що самоорганізується, І. Пригожин та І. Стенгерс писали: «Складні системи мають високу чутливість щодо флуктуацій. Навіть найменші флуктуації можуть підсилюватися й змінювати всю їхню структуру. Це означає, зокрема, що індивідуальна активність зовсім не приречена на безглуздість...» [10, с. 286]. Інакше кажучи, у певні моменти еволюції системи, а саме в моменти її нестійкості, дії окремої людини, суб'єкта управління можуть прориватися на макроскопічний рівень і змінювати макросоціальні процеси – малі причини можуть породжувати більші наслідки [6, с. 60]. Із цього й випливає розуміння відповідальності людини за свої вчинки й дії: навіть найменші зміни, внесені людиною, наприклад, в екологічні, природні або соціальні системи, можуть мати планетарні наслідки.

Висновок. На рівні громад темпоральність як здатність політики розгорнути свої процеси в часі демонструє особливий тип протяжності існування своїх інститутів, відносин правлячої та опозиційної еліт, індивідуальних і групових акторів, державних і міжнародних організацій. Темпоральність характеризує політичну самоорганізацію громад як хвилеподібний, ритмічний і нерівномірний процес.

З'ясування логіки розвитку громади як нелінійного хвильового процесу, яка має певні ритми, періоди, амплітуду, швидкість і темп, висуває особливі вимоги до самоорганізації громад: ці процеси за допомогою управлінських впливів повинні бути певним чином гармонізовані.

Ефективність самоорганізації громад залежить здебільшого від того, якою мірою суб'єкти управління враховують розбіжність амплітуд керованих коливальних режимів. Тут виділяють три основні типи амплітуд хвильових процесів: оптимальний, занадто малий (застійний) і занадто великий. Оскільки ритміка розвитку суспільних процесів може бути різною – уповільненою, асиметричною, аритмічною, то й суб'єкт управління повинен забезпечувати симетричність і рівномірність динаміки керованих процесів, домагатися, у міру можливості, згладженої амплітуди коливань, яка не мала б різких відхилень від «золотої середини».

БІБЛОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Бевзенко Л. Д. Социальная самоорганизация [Текст] / Л. Д. Бевзенко. – К.: ИС НАНУ, 2002. – 436 с.
2. Березинський В. П. Особливості аналізу самоорганізаційних процесів політичної системи [Текст] / В. П. Березинський // Грані. – 2012. – № 10 (90). – С. 89-93.
3. Буданов В. Г. Принципы синергетики и язык. Синергетика человекомерной реальности [Текст] / В. Г. Буданов // Философия науки. — М.: ИФ РАН, 2002. – Вып. 8. – С. 341-354.
4. Васильева Н. И. Циклы и ритмы в природе и обществе: моделирование природных периодических процессов [Текст] / Н. И. Васильева. – Таганрог: изд-во ТРТУ, 1995. — 268 с.
5. Василькова В. В. Волновые процессы в общественном развитии [Текст] / В. В. Василькова, И. П. Яковлев, И. Н. Барыгин. – Новосибирск: изд-во НГУ, 1992. – 227 с.
6. Государственное управление и политика [Текст] / Л. В. Сморгунов, Р. М. Вульфвич, А. В. Курочкин; под ред. Л. В. Сморгунова. – СПб.: изд-во СПб. ун-та,

2002. – 564 с.

7. Князева Е. Н. Синергетика как новое мировидение: диалог с И. Пригожиным [Текст] / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов // Вопросы философии. – 1992. – № 12. – С. 3–20.

8. Костюк В. Н. Изменяющиеся системы [Текст] / В. Н. Костюк. – М.: Наука, 1993. – 344 с.

9. Меньшиков С. М. Длинные волны в экономике [Текст] / С. М. Меньшиков, Л. А. Клименко. – М.: Междунар. отношения, 1989. – 272 с.

10. Пригожин И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой [Текст] / И. Пригожин, И. Стенгерс; пер. с англ. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 310 с.

11. Трубецкой Д. И. Колебания и волны для гуманитариев [Текст] / Д. И. Трубецкой. – Саратов: ГосУНЦ «Колледж», 1997. – 391 с.

12. Туленков М. Сутність і співвідношення понять «організація», «самоорганізація» і «управління» [Текст] / М. Туленков // Політ. менеджмент. – 2007. – № 1. – С. 24–35.

REFERENCES:

1. Bevzenko L. D. Sotsial'naya samoorganizatsiya [Social self-organization]. – K.: IS NANU, 2002. – 436 s.

2. Berezins'kiy V. P. Osoblyvosti analizu samoorganizatsiinykh protsesiv politychnoi systemy [Features self-organizational processes analysis of the political system] / Grani. – 2012. – № 10 [90]. – S. 89-93.

3. Budanov V. G. P Printsipy sinergetiki i yazyk. Sinergetika chelovekomernoy real'nosti [Principles and synergy language. Synergetics chelovekomernoy reality] / Filosofiya nauki [Philosophy of science] – M.: IF RAN, 2002. – Vyp. 8. – S. 341–354.

4. Vasil'eva N. I. Tsikly i ritmy v prirode i obshchestve: modelirovanie prirodnykh periodicheskikh protsessov [Cycles and rhythms of nature and society: the modeling of natural periodic processes]. – Taganrog: izd-vo TRTU, 1995. – 268 s.

5. Vasil'kova V. V., Jakovlev I. P., Barygin I. N. Volnovye protsessy v obshchestvennom razvitiy [Wave processes in social development]. – Novosibirsk: izd-vo NGU, 1992. – 227 s.

6. Gosudarstvennoe upravlenie i politika [Governance and Politics]. – SPb.: izd-vo SPb. un-ta, 2002. – 564 s.

7. Knyazeva E. N., Kurdjumov S. P. Sinergetika kak novoe mirovidenie: dialog s I. Prigozhinym [Synergetics as a new vision of the world: dialogue with I. Prigogin] / Voprosy filosofii [Problems of Philosophy]. – 1992. – № 12. – S. 3–20.

8. Kostyuk V. N. Izmenyayushchiesya sistemy [Changing system]. – M.: Nauka, 1993. – 344 s.

9. Men'shikov S. M., Klimentko L. A. Dlinnye volny v ekonomike [Long waves in the economy] – M.: Mezhdunar. otnosheniya, 1989. – 272 s.

10. Prigozhin I., Stengers I. Poryadok iz khaosa. Novyy dialog cheloveka s prirodoy [Order out of chaos. The new dialogue of man with nature]. – M.: Jeditorial URSS, 2000. – 310 s.

11. Trubeckoy D. I. Kolebaniya i volny dlya gumanitariyev [Oscillations and waves for the humanities]. – Saratov: GosUNC «Kolledzh», 1997. – 391 s.

12. Tulenkov M. Sutnist i spivvidnoshennia poniat «organizatsiia», «samoorganizatsiia» i «upravlinnia» [Essence and value concepts of «organization», «self-organization» and «management»] / Polit. Menedzhment [Political Management]. – 2007. – № 1. – S. 24–35.

Березинский В. П., доктор политических наук, доцент, профессор кафедры философии Киевского национального университета культуры и искусств (Киев, Украина), E-mail:1-703@i.ua

Темпоральность в обеспечении эффективности политической самоорганизации общин

Аннотация. Раскрыто, что темпоральность характеризует политическую самоорганизацию общин как волнообразный, ритмичный и неравномерный процесс. Эффективность самоорганизации общин зависит в основном от того, насколько субъекты управления учитывают различие амплитуд управляемых колебательных режимов. Выделены три основных типа амплитуд волновых процессов в общинах: оптимальный, очень малый (застойный) и очень большой.

Ключевые слова: община, политическая самоорганизация, темпоральность, волна, изменение, ритм, скорость, темп, период ритма, амплитуда.

Berezinsky V., doctor in philosophical sciences, docent, professor of the Department of philosophical sciences, Kyiv National University of Culture and Arts (Kyiv, Ukraine), E-mail: 1-703@i.ua

Temporality in ensuring the effectiveness of political self-organization of communities.

Abstract. Reveals that communities temporality as the ability to deploy policy processes over time shows the extent of a special type of existence of its institutions, relations ruling and opposition elites, individual and group actors, government and international organizations. Temporality characterizes political communities organize themselves as undulating, rhythmic and uneven process. It is found logic of the community as a nonlinear wave process, which has certain rhythms period, amplitude, speed and pace. This makes special demands: self-organizing processes in the community by means of administrative actions must be in some way harmonized. Determined that the effectiveness of self-organizing communities depends largely on the extent to which management entities account for divergence amplitude controlled vibration modes. Three main types of wave amplitudes processes: optimal, is too small (stagnant) and too large. As the rhythms of social processes may be different – slow, asymmetric, arrhythmic, then an administration should provide symmetry and uniformity of dynamics driven processes, seek, where possible, smoothed amplitude, which would not have the sharp deviations from the «golden mean».

Emphasized that communities can develop resonant, quickly and over quickly. The idea of resonance shows that there is a real opportunity to reduce the time of system at a future desired shape its organization, accelerating the development of the control system. For effective community self-important, not so much size and power control action as its distribution, spatial and temporal organization topology that this effect. However, the «topological» management will influence the desired effect only if they do not conflict with its own rhythms, pulsations and trends of self-control system; otherwise, the external forces lead to unintended results.

Key words: community, political self-organization, temporality, wave, change, rhythm, speed, tempo, rhythm period, amplitude, resonance.

УДК 327.5

Бучин М. А.

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна), E-mail: buchyn@ukr.net

Гасяк М. С.

студентка-магістр
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна), E-mail: m.hasyak@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ МІЛІТАРИЗАЦІЇ/ДЕМІЛІТАРИЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ В КОНТЕКСТІ АГРЕСИВНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЇ

Анотація. Розкрито суть та особливості мілітаризації/демлітаризації як однієї із сучасних тенденцій міжнародних відносин. Агресивна політика Російської Федерації розглядається як чинник, що може у майбутньому сприяти трансформації процесів демлітаризації у напрямку зростання ролі військового фактора у міжнародних відносинах.

Ключові слова: мілітаризація, демлітаризація, російсько-український конфлікт, військовий фактор, агресія.

Після Другої світової війни у світі функціонувала біполярна міжнародна система, згідно якої домінуюча роль належала двом наддержавам США та СРСР. Для такої системи характерним було жорстке протистояння та гонка озброєння. В таких умовах роль військового фактора була визначальною, адже це дозволяло не уступати супернику у боротьбі за світове домінування. Однак із появою зброї масового знищення людство зрозуміло, яку вона становить загрозу для існування всієї планети. Тому навіть за умов масштабної мілітаризації двох антагоністичних блоків у світі